

вать свой дар, не развивать свои способности. На основе библейской легенды возникло выражение *тридцать сребреников* (Матфей, 26: 15) – *dreisig Silberlinge*: плата за предательство, вознаграждение предателя. Безудержная погоня за обогащением порицалась, что явилось результатом возникновения крылатого выражения с отрицательным этическим знаком *das goldene Kalb* – *златой телец* (Исход, 32: 4). Основу этого афоризма составил сюжет о том, как евреи нарушили божественные заповеди и возвратились к языческим верованиям, поклоняясь сделанному из золота тельцу.

Таким образом, сравнение языковых единиц, передающих смысл библейских афоризмов в немецком и русском языках, позволяет заключить, что семантика крылатых выражений практически не подвергается существенной трансформации, в то время как внешняя маркировка выражений получает соответствующую лингвокультурную и социокультурную коннотацию. Особенности лингвокультурной маркировки библейских афоризмов в немецком и русском языках обуславливаются комплексом собственно лингвистических (грамматических, стилистических) факторов, а также природными, историческими, социокультурными детерминантами, определяющими картину мира в сознании носителя того или иного языка.

Галіна Гваздовіч

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

АБ ТЭРМІНЕ СЛОВАЗЛУЧЭННЕ І ДЫНАМІЦЫ ЯГО СТРУКТУРНАЙ ПАРАДЫГМЫ Ў БЕЛАРУСКАЙ І РУСКАЙ МОВАХ

Словазлучэнне (словосочетание) як лінгвістычная адзінка мае дастаткова багатую гісторыю. У сучаснай лінгвістыцы словазлучэнне – гэта «сэнсавае і граматычнае аб'яднанне двух ці больш паўназначных слоў (галоўнага слова і залежнай словаформы), якое выражае адзінае, але раздзельнае паняцце і з'яўляецца складанай назвай з'яў рэчаіснасці: вытворчая практыка, педагагічнае вучылішча... сачыненне па беларускай літаратуры...» [3, с. 129–130]. Але такое разуменне тэрміна з'явілася не адразу. Так, у граматыцы М.В. Ламаносава (1755 г.) даецца падрабязнае апісанне структуры словазлучэнняў, аднак тэрміна «словосочетание» там няма. Прынята лічыць, што ўвёў яго А.Х. Вастокаў у «Рускай граматыцы...» (1831 г.). Акадэмік Ф.Ф. Фартунатаў (1848–

1914) пад словазлучэннем разумеў і сказ, і яго часткі, такім чынам трактуючы гэта паняцце вельмі шырока. М.М. Петэрсан (1885–1962) называў словазлучэннем і парныя спалучэнні слоў, і простыя развітыя сказ, а А.М. Пяшкоўскі (1878–1933) да словазлучэнняў адносіў любое сінтаксічнае ўтварэнне, нават складаныя сказ. З цягам часу сінтаксічная тэорыя ў працах А.А. Шахматава, Л.У. Шчэрбы, В.У. Вінаградава і інш. глыбей пранікла ў сутнасць прадмета даследавання, набыла пэўную стройнасць, і сёння і ў акадэмічных граматыках беларускай і рускай моў, і ў школьных падручніках словазлучэнне і сказ асобяся як лінгвістычныя тэрміны атрымалі сваё самастойнае зместавае напаўненне.

У сувязі з развіццём самой катэгорыі словазлучэння, моўнай сістэмы ўвогуле, а таксама пад уплывам лексічных, словаўтваральных, граматычных змен адбываюцца пэўныя змяненні і ў структурнай парадыгме словазлучэння як у беларускай, так і ў рускай мовах. Акрамя агульных характарыстык, на ўзроўні словазлучэння назіраюцца таксама і спецыфічныя для кожнай з моў формы арганізацыі разглядаемых сінтаксічных адзінак, таму што, па словах В.У. Вінаградава, «у правілах спалучэння слоў, у заканамернасцях утварэння розных відаў і тыпаў словазлучэнняў праяўляецца нацыянальная спецыфіка мовы» [1, с. 232]. Асабліва яркая такія асаблівасці адлюстроўваюцца на старонках СМІ.

Вядома, што словазлучэнні з сінтаксічнай сувяззю кіравання могуць быць як беспрыназоўнікавыя, так і прыназоўнікавыя. Напрыклад, да XIX стагоддзя шырокае распаўсюджанне атрымалі словазлучэнні з кіравальнай формай роднага склона, якія выражалі розныя прасторавыя адносіны, у тым ліку і значэнне накіраванага дзеяння прадмета з прыназоўнікам да (до), а таксама з прыназоўнікам к + давальны склон: «И по тому морю можно плыть до Рима, а от Рима можно приплыть по тому же морю к Царьграду...» [2, с. 6]. Аднак з цягам часу ў працэсе развіцця беларускай мовы, яе граматычнага строю канструкцыя к + Д. скл. выцясянецца канструкцыяй да + Р. скл.: Да нас звяртаюцца па дапамогу жыхары вобласці (Звязда, 03.09.2014). Між тым у рускай мове для выражэння таго ж значэння найчасцей выкарыстоўваецца канструкцыя к + Д. скл.: Как вы думаете, к кому был обращен этот призыв и будет ли он услышан? (Сб. Беларусь сегодня, 03.09.2014). У мастацкіх творах некаторых беларускіх пісьменнікаў таксама можна сустрэць канструкцыю к + Д. скл.: Хіліцца к вечару дзень і даўжэйшымі робяцца цені (М. Багдаговіч). З мэтай падкрэсліць беларускія рэаліі, беларускую тэматыку твора, імкнучыся перадаць нацыянальны каларыт, рускія пісьменнікі маглі выкарыстоўваць у сваіх творах канструкцыю до +

Р. скл. для абазначэння накіраванасці дзеяння. Так, у вершы «Друзьям» А. Пракоф'ева чытаем: «Друзья мои, как сказано, навеки! По братству и другим большим правам... Моя любовь летит навстречу вам. Она летит до Немана и Сожа И до Днепра, она – судьба моя».

На сучасным этапе развіцця мовы назіраецца тэндэнцыя з'яўлення новых мадэлей прыназоўнікавых словазлучэнняў (або выкарыстанне забытых, якія раней функцыянавалі ў маўленні). Ілюстрацыяй да гэтага можа быць прыназоўнікава-склоная форма напрыканцы + Р. скл. у беларускай мове (у рускай мове гэтай канструкцыі адпавядае в самом конце + Р. скл.). Нягледзячы на тое, што ў кадыфікаванай мове гэты прыназоўнік не зафіксаваны, гэта значыць ён не ўключаны ў новыя слоўнікі беларускай мовы, словазлучэнні з гэтым прыназоўнікам тыпу адбылося напрыканцы года; тыдня; пасяджэння і інш. вельмі актыўна ўжываюцца ў вусным маўленні і рознага кшталту СМІ: «Напрыканцы візіту на Мальту Мітрапаліт Тадэвуш Кандрусевіч сустрэўся з сем'ямі мігрантаў» (Catholic.by, 23.07.2014). Дарэчы, слова напрыканцы можа ўжывацца і як прыслоўе: «Напрыканцы “Мікольская свяча” дорыць надзею, або Феномен абрадавай практыкі» (Звязда. 17.12.2013). У «Белорусско-русском онлайн словаре» (03.06.2008) прыведзены пераклад да слова напрыканцы – в конце, в окончание. Пры вусным вымаўленні ў большасці выпадкаў націск у слове напрыканцы ставіцца на апошні склад.

Мы паказалі толькі некаторыя асаблівасці працэсаў, што адбываюцца ў структуры і функцыянаванні словазлучэнняў у беларускай і рускай мовах, абумоўленыя як лінгвістычнымі, так і экстралінгвістычнымі фактарамі.

Літаратура

1. Виноградов, В.В. Вопросы изучения словосочетаний / В.В. Виноградов // Исследования по русской грамматике. Избранные труды / В.В. Виноградов. – Москва, 1975. – 560 с.
2. Древнерусские повести / худож. О. Коровин. – Пермь: Кн. изд-во, 1991. – 271 с.
3. Сцяцко, П.У. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П.У. Сцяцко, М.Ф. Гуліцкі, Л.А. Антанюк. – Мінск: Выш. шк., 1990. – 222 с.